

Олександр Романовський

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І. А. Зязюна, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”;
Харків, Україна
E-mail: romanovskiy_a_khpi@ukr.net

Олександр Пономарьов

кандидат технічних наук, професор, професор кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І. А. Зязюна, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”, Харків, Україна
E-mail: palex37@ukr.net

Іліаш Ніколає

доктор технічних наук, професор, Почесний Президент Петрошанського університету;
Румунія
E-mail: iliasnic@yahoo.com

ДВА АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ ЛІДЕРСТВА

Анотація: розглянуто роль лідерів у забезпеченні нормального функціонування і розвитку суспільства. З'ясовано, що для розуміння й розв'язання питань необхідне глибоке філософське осмислення сутності лідерства. Разом з помітним зростанням потреби суспільства в лідерах філософія лідерства набуває істотного значення як дійовий засіб підвищення якості їхньої освіти і професійної підготовки. Розвиток філософії лідерства пов'язаний з існуванням двох її різних аспектів. Перший з них постає результатом філософського осмислення лідером сенсу своєї діяльності, шляхів і способів підвищення її ефективності. Другий же аспект філософії лідерства пов'язаний з її баченням та розумінням як специфічної прикладної галузі в системі філософських знань зі своєю чіткою структурою та понятійно-категоріальним апаратом. В такому розумінні можна виокремити онтологію лідерства, його гносеологію, аксіологію та інші галузі.

Ключові слова: феномен лідерства, філософське осмислення, філософія лідерства, аспекти філософії лідерства, узагальнене розуміння місії й цілей лідера, система поглядів, онтологія лідерства, аксіологія лідерства.

Olexandr Romanovskiy

professor (Pedagogy), a corresponding Member of NAPS Ukraine, the Head of the Pedagogy and Psychology of Social Systems Management Department of the academician I. A. Ziaziuna, National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”; Kharkiv, Ukraine
E-mail: romanovskiy_a_khpi@ukr.net

Olexandr Ponomaryov

professor (Technical Sciences) at the Pedagogy and Psychology of Social Systems
Management Department of the academician I. A. Ziaziuna, National Technical
University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkiv, Ukraine
E-mail: palex37@ukr.net

Iliash Nikolaie

doctor of Technical Sciences, Professor, Honorary President of Petroshan University;
Romania
E-mail: iliasnic@yahoo.com

TWO ASPECTS OF LEADERSHIP PHILOSOPHY

Abstract: the significant growth of the role of leaders in ensuring the proper functioning and development of society has led researchers to pay close attention to the deep meaning of this phenomenon and to its problems. At the same time, it became clear that to understand and resolve them requires a deep philosophical understanding of its essence. Along with the marked increase in the need of society for leaders, the philosophy of leadership is becoming essential as an effective means of improving the quality of their education and training. The development of leadership philosophy is linked to the existence of two different aspects of it. The first of these is the result of philosophical reflection on the leader of the meaning of their activities, ways and ways to improve its effectiveness. The second aspect of leadership philosophy is related to its vision and understanding as a specific field of application in the system of philosophical knowledge with its clear structure and conceptual apparatus. In this sense, it is possible to distinguish the ontology of leadership, its epistemology, axiology and other fields.

Key words: leadership phenomenon, philosophical thinking, leadership philosophy, aspects of leadership philosophy, generalized understanding of the leader's mission and goals, system of views, ontology of leadership, axiology of leadership.

Олександр Романовський, Олександр Пономарьов, Илиаш Николае

ДВА АСПЕКТА ФИЛОСОФИИ ЛИДЕРСВА

Аннотация: существенное возрастание роли лидеров в обеспечении нормального функционирования и развития общества обусловило пристальное внимание исследователей к глубинного смысла этого феномена и к связанным с ним проблем. При этом выяснилось, что для их понимания и решения необходимо глубокое философское осмысление его сущности. Вместе с заметным ростом потребности общества в лидерах философия лидерства приобретает существенное значение как действенное средство повышения качества их образования и профессиональной подготовки. Развитие философии лидерства связан с существованием двух ее различных аспектов. Первый из них возникает результатом философского осмысления лидером смысла своей деятельности, путей и способов повышения ее эффективности. Второй же аспект философии лидерства связан с ее видением и понимание как специфической прикладной области в системе философских знаний со своей четкой структурой и понятийно-категориальным аппаратом. В этом смысле можно выделить онтологию лидерства, его гносеологии, аксиологии и другие отрасли.

Ключевые слова: феномен лидерства, философское осмысление, философия лидерства, аспекты философии лидерства, обобщенное понимание миссии и целей лидера, система взглядов, онтология лидерства, аксиология лидерства.

Olexandr Romanovskiy, Olexandr Ponomaryov, Iliash Nikolaie

An extended abstract of the paper on subject of:
“Two Aspects of Leadership Philosophy”

Problem setting. Strengthening the role of leadership in ensuring the functioning and development of society has led the attention of researchers to the deep meaning of its problems. Their understanding and successful resolution requires philosophical understanding of the essence of leadership. There is a need for leadership philosophy as a specific area of application in the system of philosophical knowledge. However, there is no unambiguous interpretation of the essence of this concept among leaders and philosophers. One can only clearly distinguish two main aspects of its meaning. Therefore, there is a problem of identifying each and identifying the relationship between them.

Recent research and publications analysis. Today, there are few papers directly devoted to leadership philosophy. A nice exception is C. Hodgkinson's cycle of work, including a monograph on leadership philosophy [15]. Their philosophical meaning is analyzed by LV Smorkalov [8]. I.V. Kotlyarov considers the philosophical problems of leadership in the context of the sociology of leadership, its theoretical, methodological and axiological aspects [3]. He stresses that in the face of uncertainty and potential risks, challenges and dangers, bifurcation and turbulence, significant increase in social and political activity of the masses, interest in leadership increases.

Leadership as a specific subject of social-philosophical analogy is further developed in the dissertations. V. Kudryashova [4]. Price of the theory of leadership is analyzed by V.R. Sukhanov [10]. The actual robot is V. Kudryashov [10]. O. Hair, as from the philosophical point of view, views the character of the rhythmic and especial leadership of the XXth table. At their review, "in the situations of prosperous and

zagrozhivichnyh historical cycles, and what is the way people are civilized in their minds, to reshape the world, the role of and philosophical knowledge in the process of enlightenment, whirling and eve of people" [9, p. 95]. J. Feirholm Analyzes the values of leadership as they evolve into new philosophical leadership. It promotes a system of values, which is based on the ability to choose the type of development of values, which is to provide people and sometimes form a culture of trust in them, their motivations and morals [13]. Axiological aspects of philosophical leadership have been discussed in detail, which is a specific phenomenon in the broad social values [6].

It's important to see the ontological status of leadership. L. Downton admits that leadership is an integral part of the suspension, which characterizes the building capacity of individuals to direct and realize the collective behavior of the creamy individuals, for all members of the given suspension [12]. R. Hogan and R. Kaiser write that "leadership is a whole mess, not a panuva". At their dumku, "people who can imagine their own punishments for wanting to rule over them, are not leaders. Leadership is less than that, if they are ready to take over for an hour their groups of their own power" [16, p. 171].

M. P. Foyett holds that "leadership does not exist by itself and is not a static process for the participation of the same person" [16, p. 171]. At their meeting, "leaders and followers will learn from the singers' mutual relations, so that the dynamic power of our people. The role of the leader blames them, and there, it is not necessary. If the problem is solved, the leader ceases to work. Leadership knows" [14]. The bag is original, or spirited. I can not wait for it, as if at our change, the leader takes his status in the group and will try to reach the trivalent hour.

And if they do, they will blame the other problems.

J.R. Clinton [11] promotes his philosophy of service as one of the keys to effective leadership. One is the number of years that have passed, who stand in the position of the visaing domain of the philosophical leadership as a matter of fact. Thus, V. Rumyantseva would like to thank all the leaders for the motives of their efforts to reach a consensus in the greater world, their admirers and successors.

Thus, the analyz of the problems of philosophical leadership is being, so that only a few of them can learn how to form. This is becoming more and more diverse before it is realized and recognized.

Insufficiently researched aspects of the problem: mysterious sensation of philosophical leadership and its main aspects. Through the whole day to try to inspire their structures, as well as their superpowers, to reach a philosophical osmosis of the very phenomenon of leadership and its manifestations in the fields, business, light and other spheres of human activity. Challenge such a phenomenon in a way necessary for the development of the suspension's needs in the leaders, brought up to them and the capacity of the leaders to absorb the efficiency of the suspension's activity in a wide range of his mind. The main purpose of the development of scientific-theoretical, that is, the svetoglyadno-methodologicheskoe, and pulsedennya reasoning pugnacity of philosophical leadership. The aim is to further promote the theory and practice of leadership training and the development of its leadership potential.

Paper objective. *Defining the essence, content and purpose of the phenomenon of leadership, substantiating the need for his philosophical reflection and identifying differences between the philosophy of leadership as an orderly system of ideological*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. *Істотне зростання значення лідерства у забезпеченні нормального функціонування і розвитку суспільства зумовило пильну*

positions and the results of understanding the views of successful leaders on the meaning of their social mission and the nature of their activities, on the one hand, reflecting the peculiarities of the manifestation of the branches of the general structure of philosophical knowledge regarding the specificity of the phenomenon of leadership, on the other hand.

Conclusions of the research. *First, the growing role of leadership in society requires a philosophical understanding of its meaning and essence. This comprehension predetermines the need for leadership philosophy as a specific construct. Second, the specificity of leadership philosophy is its objective existence as an applied branch of the system of philosophical knowledge and, at the same time, as its subjective perception and understanding by a particular leader in the form of worldviews, views and values, understanding of its mission and activities aimed at it. effective implementation. Thirdly, these two aspects of leadership philosophy in each leader can co-exist and interact with each other, mutually contributing to each other and conflicting depending on the educational level and general culture and culture of that leader's philosophical thinking. The nature of this interaction is reflected in the activity of the leader, the relationship with people and their success in life, the effectiveness and results of his activities. This interaction also affects the personal development and culture of the leader. Fourth, the underdevelopment of the problems of leadership philosophy becomes an important challenge for the theory and practice of leadership and philosophy itself. The role of this task will continue to grow, as society needs not only an increase in the number of leaders, but also an increase in the quality requirements.*

увагу дослідників до глибинного сенсу цього феномену й до пов'язаних з ним проблем. Разом з помітним зростанням потреби суспільства в лідерах філософія лідерства набуває вагомого статусу

специфічної прикладної галузі в загальній системі філософських знань.

Разом з тим, сьогодні і серед самих лідерів, і в середовищі філософів ще немає однозначного трактування сутності і змісту поняття філософії лідерства. При цьому можна чітко виокремити два основних аспекти розуміння її сенсу. Таким чином, постає вкрай важлива проблема визначення та характеризувannya кожного з цих аспектів, виявлення взаємозв'язку і взаємовідносин між ними. Це б сприяло активному впливу на формування системного конструкту, який давав би змогу визначити глибинний сенс філософії лідерства як однієї з галузей прикладної філософії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Кількість робіт, які безпосередньо присвячені питанням власне філософії лідерства на сьогодні недостатньо. Приємним винятком можна вважати цикл робіт Крістофера Ходжкінсона (С. Hodgkinson), зокрема його монографію з філософії лідерства [15]. Зміст цих робіт та їхній філософський сенс аналізує Л. Сморгалова [8]. Цікаві звертання до суто філософських проблем феномену лідерства містить і фундаментальна монографія І. Котлярова з соціології лідерства, в якій розглядаються її теоретичні, методологічні та аксіологічні аспекти [3]. Він, зокрема, підкреслює, що в умовах невизначеності й потенційних ризиків, викликів та небезпек, біфуркації й турбулентності, різкого зростання соціальної і політичної активності народних мас інтерес до лідерства істотно зростає в багатьох країнах.

Лідерству як специфічному предмету соціально-філософського аналізу присвячено дисертаційне дослідження О. Кудряшової [4], ціннісні його теорії аналізує В. Суханов [10]. Актуальною вважаємо і роботу В. Стрижко, в якій з філософських позицій розглядаються характерні риси та особливості лідерства ХХІ століття. На глибоке переконання вченої, “в ситуації найскладніших та загрозливих історичних викликів, з якими стикається людська

цивілізація в умовах сьогодення, переосмислюється місце, роль і зміст філософського знання в процесі освіти, виховання и навчання людей” [9, с. 95]. Певні ідеї стосовно філософських аспектів лідерства можна знайти в багатьох працях, основною метою яких виступає розгляд інших проблем. Наприклад, Дж. Файрхольм аналізує цінності лідерства як шлях до формування нової філософії лідерства. Фактично він запропонував принципово нову систему цінностей. В її основу філософ поклав можливість вибору дій, що визначають характер розвитку цінностей, які об'єднують людей і водночас формують культуру довіри між ними, їхньої мотивації та моралі [13]. Певні аксіологічні аспекти філософії лідерства досліджували й ми, розглядаючи лідерство як специфічний феномен у просторі соціальних цінностей [6].

Неможливо визначити онтологічний статус лідерства без звернення до різних тлумачень сутності цього феномену. Так, Л. Даунтон вважає, що лідерство – це положення в суспільстві, яке характеризується здатністю особи спрямовувати та реалізовувати колективну поведінку окремих або всіх членів даного суспільства [12]. Р. Хоган та Р. Кайзер пишуть, що “лідерство – це переконання, а не панування”. На їхню думку, “люди, які можуть вимагати від інших підпорядкування своїм наказам тому, що мають владу над ними, не є лідерами. Лідерство має місце лише тоді, коли інші з готовністю сприймають на час цілі групи як свої власні” [16, с. 171].

Разом з тим, американська філософ, соціолог і політолог М. Фойетт стверджує, що “лідерство не існує само по собі і тим більш не є статичним процесом за участі однієї людини”. На її переконання, “лідери і послідовники перебувають у певних взаємовідносинах, тобто це динамічна сила між людьми. Роль лідера виникає тоді і там, де вона необхідна. Коли проблема розв'язана, лідер перестає бути потрібним. Лідерство зникає” [14]. Думка оригінальна, але суперечлива. Ми не можемо з нею погодитися, оскільки, на наше переконання, лідер звичайно отримує свій статус у

колективі та підтримує його протягом досить тривалого часу. А після розв'язання однієї проблеми виникають інші.

Своєрідну особистісну філософію служіння як один з надійних ключів до ефективного лідерства розвиває Дж. Клінтон [11]. Однак існує значне число дослідників, які стоять на позиціях визнання домінування філософії лідерства як досягнення успіху. Так, В. Румянцева впевнена у тому, що усім лідерам мотивація досягнення успіху притаманна в істотно більшій мірі, ніж їхнім прихильникам та послідовникам.

Таким чином, аналіз публікацій з проблем філософії лідерства дозволяє дійти висновку, що сьогодні філософія лідерства перебуває тільки на етапі формування. Ось чому існує істотне розмаїття підходів до розуміння її сутності та призначення. Воно, зокрема, пов'язане і з притаманним сучасній філософії плюралізмом думок стосовно того і іншого об'єкта чи явища, і з відсутністю чіткої системи поглядів на філософський сенс феномену лідерства.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Невирішеними частинами порушеної проблеми лишаються загальне розуміння сенсу філософії лідерства та її основних аспектів. Через це відсутні навіть спроби системної побудови структури цієї філософії як чіткої сукупності підходів до філософського осмислення самого феномену лідерства та його проявів в політиці, бізнесі, освіті та інших сферах людської діяльності. Спроби такої побудови вважаються необхідними у зв'язку з істотним зростанням суспільних потреб у лідерах, з підвищенням вимог до них та посиленням впливу лідерів на рівень ефективності функціонування і розвитку суспільного виробництва у широкому його розумінні. Нарешті, існує потреба розділити науково-теоретичне, тобто світоглядно-методологічне та повсякденне розуміння сутності філософії лідерства. Це сприятиме розвитку теорії і практики цільової підготовки лідерів та удосконаленню їхнього лідерського потенціалу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у визначенні сутності, змісту і призначення самого феномену лідерства, в обґрунтуванні потреби його філософського осмислення та у виявленні відмінностей між філософією лідерства як системою упорядкованою світоглядних позицій та результатів осмислення поглядів успішних лідерів на сенс своєї суспільної місії і характер своєї діяльності, а також системою основоположних принципів, що відображають особливості прояву галузей загальної структури філософських знань стосовно специфіки феномену лідерства. Крім того, передбачається розкрити сутність цих особливостей.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Вважаємо за доцільне почати з того, що, на наше глибоке переконання, у кожного справжнього лідера час від часу, особливо при досягненні ним певної вершини своєї діяльності, виникає потреба в її глибокому осмисленні й узагальненні. А воно вимагає від нього певного рівня культури філософського мислення. Її формують освіта і самоосвіта, набутий досвід взаємодії лідера зі своїми прихильниками та послідовниками, його світоглядні позиції, загальна культура і притаманна йому дисципліна мислення.

Результатом частої потреби лідера у зверненні до спроб осмислення ним своєї діяльності, розуміння своєї суспільної місії постає формування й послідовний розвиток цілісної сукупності принципів і положень. Вони у своїй системній єдності становлять основу світоглядних та логіко-методологічних основ філософії даного конкретного лідера. Оскільки ж, незалежно від індивідуальних особливостей лідерів та сфер їхньої діяльності, стилю лідерства й характеру взаємовідносин із іншими людьми, сенс суспільної місії кожного з них у переважній більшості є схожим. А саме цей сенс виступає одним з основних джерел філософії лідерства. Тому вона являє собою своєрідне узагальнення тих "філософій", які

сповідують більшість ефективних, найбільш авторитетних лідерів.

Тут доречно навести певну аналогію з суспільною свідомістю. Вона постає цікавим конструктом, що виступає узагальненням цих свідомостей і носить динамічний характер. Подібним же чином формується і філософія лідерства, зміст і сенс якої виступає не просто узагальненням, а ще й найбільшою мірою відповідає суспільним цінностям, потребам у лідерах та вимогам до них. Таке трактування сутності феномену філософії лідерства визначає лише перший, важливий, але не єдиний його сенс.

Перший аспект розуміння філософії лідерства і водночас перший сенс сутності цього поняття і доцільно пов'язувати з системою світоглядних позицій та узагальненого підходу лідерів до усвідомлення своєї суспільної місії та своєї ролі у забезпеченні функціонування й розвитку принаймні тієї спільноти, на яку поширюється його лідерський вплив. Однак широке розмаїття і особистісних характеристик лідерів, і інтенсивності їхнього впливу на своїх прихильників та послідовників, і рівень їхньої освіченості та вихованості, духовності й культури істотно ускладнюють завдання з узагальнення їхніх поглядів та світоглядних позицій.

Трактування змісту має виходити з існування об'єктивної суперечності між філософією лідерства у її дещо абстрактному розумінні, про яке йшлося вище, з одного боку, та її конкретними проявами у вигляді індивідуальної системи положень, принципів і поглядів, притаманних кожному окремому індивіду – з іншого боку. Адже індивідуальна філософія певного лідера безпосередньо пов'язана з його власним життєвим досвідом, з його особистісними життєвими цінностями і життєвою філософією. Залежно від того, наскільки ця його філософія співпадає з загально визнаною філософією лідерства, залежать ефективність діяльності лідера та його життєвий успіх.

За результатами досліджень В. Стрижко, “найбільше значення для

життя суспільства мають ті лідери, які незалежно від сфери своєї діяльності здатні уособлювати справжнє лідерство, виступаючи втіленням концентрованої всебічної освіченості й високої духовності”. На глибоке переконання дослідниці, саме “лідер такого рівня повинен виробляти нові знання, нові високі цілі, ідеали, норми, принципи життєдіяльності”. Вона впевнена, що він «повинен брати на себе всю відповідальність та відігравати роль носія критичного розуму і роль перетворювача суспільства» [9, с. 94]. Усвідомлення ним своєї відповідальності тісно пов'язане з його світоглядними позиціями та морально-етичними принципами і переконаннями, які є складниками його філософії.

О. Нестуля наголошує, що “розробляючи місію (особисту філософію або кредо), потрібно фокусуватися на тому, ким ви хочете бути (характер), що хочете робити (досягнення), а також на цінностях і принципах, які лежать в основі характеру та вчинків”. Твердження вченого про “особисту філософію” ми не тільки цілком поділяємо, а й вважаємо його одним з проявів конкретизації положень загальної філософії лідерства. Тим більш, що, на думку вченого, “відчуття місії також має виходити із внутрішнього кола впливу особистості, де й зосереджені головні парадигми – своєрідні призми, через які сприймається зовнішній світ” [5, с. 180]. Його ж сприйняття, як добре відомо, завжди має індивідуально забарвлений характер.

Більш того, сприйняття лідером зовнішнього світу істотно залежить від культури його філософського мислення, зокрема від системи його життєвих цілей, цінностей і переконань. Той же К. Ходжкінсон писав, що “квінтесенція лідерства може бути викладена коротко. Філософія – це ніщо, лише письмена на папері чи вібрації повітря до тих пір, доки вона не укоріниться в цінностях людини й не змінить її життя”. Феномен лідерства, за його словами, “полягає у тому, що одна людина може круто змінити життя інших” [цит. по 5, с. 170]. Саме укорінення філософії лідерства в поглядах, цілях і

цінностях лідерів стає визначальною умовою її дієвості й ефективності лідерського впливу на людей.

Таким чином, цікавою особливістю першого аспекту філософії лідерства виступає, з одного боку, абстрагування від конкретики при визначенні сенсу й сутності цього утворення та його загальних принципів і положень. З іншого – індивідуалізація прояву цих принципів і положень, коли йдеться про певного конкретного лідера та його особистісні риси і якості. Ця суперечлива, навіть парадоксальна особливість наочно проявляється в процесі прийняття рішень різними лідерами в одній і тій же ситуації. В результаті через розмаїття індивідуальностей лідерів їм притаманні різні швидкості й міра системності мислення, розвиненість інтуїції тощо.

Така ситуація впливає на харизму й характер взаємодії з іншими людьми, посилюючи чи ослаблюючи їх. “На прихильників і послідовників справляє істотне враження впевненість і енергія, з якими лідери діють у складних умовах невизначеності й ризику. Людей при цьому вражає, що у більшості випадків рішення лідера виявляється правильним, воно і забезпечує успішне досягнення заздалегідь визначених цілей у складній, а то й на перший погляд безвихідній ситуації. Парадоксальна здатність лідера бачити вихід у безнадійній ситуації посилює віру людей в нього і збільшує число його прихильників” [7, с. 11]. Подібні аргументи виступають досить переконливим підтвердженням як існування того специфічного аспекту філософії лідерства, що відображає світоглядні позиції лідерів та розуміння ними своєї місії, так і його структурної складності й суперечливості.

Фактично цей аспект виступає відображенням об'єктивного характеру самої філософії лідерства та його суб'єктивного прояву не тільки в цілях, змісті й силі впливу на людей, в діяльності конкретного лідера, а й у характері його світосприйняття та світорозуміння, розуміння ним своєї суспільної місії. Сенс і значення цього аспекту полягають в тому, що він визначає і задає загальні стандарти

діяльності та поведінки лідера, його взаємовідносин і взаємодії як зі своїми прихильниками і послідовниками, так і зі своїми опонентами та іншими людьми. Уявляється цілком очевидним, що реалізація вказаних стандартів в кожному конкретному випадку є індивідуальною.

Другий аспект сутності філософії лідерства полягає в тому, що вона має розглядатися не просто як форма суспільної свідомості, але ще й як своєрідна наукова дисципліна зі своїм об'єктом дослідження, понятійно-категоріальним апаратом і чіткою структурою. Об'єктом дослідження філософії лідерства у цьому сенсі виступають найзагальніші закономірності лідерства як складного соціально-індивідуального феномену, його розуміння й практичної діяльності лідерів. Понятійно-категоріальний апарат філософії лідерства як специфічної галузі прикладної філософії ґрунтується на відповідних загальнофілософських поняттях з використанням певних категорій теорії лідерства.

Цьому цікавому аспекту притаманна певна суперечливість. Він цікавить в передусім фахівців із соціальної філософії та філософії політики, філософії бізнесу й менеджменту, філософії освіти. Зокрема останніх вона цікавить, оскільки саме в системі освіти істотною мірою відбувається виявлення лідерських якостей людей та цілеспрямований розвиток їхнього лідерського потенціалу. Водночас, на перший погляд, знання цього аспекту філософії лідерства не є обов'язковим для самих лідерів. Однак потреби розвитку їхньої загальної культури і культури мислення, освоєння та усвідомлене використання логіко-методологічних підходів до організації та здійснення ними лідерської діяльності роблять поглиблене знайомство лідерів з сутністю цього аспекту філософії лідерства доцільним і корисним.

Характерно, що вже саме життя, за словами В. Стрижко, “давню вже у повному обсязі поставило проблему *якості мислення лідера* та його відповідальності за ті рішення, які він приймає” [9, с. 99]. Належну якість цього мислення істотною

мірою забезпечує оволодіння лідером основами філософії лідерства саме з позицій другого її аспекту. Адже не випадково авторка впевнена, що “одним із самих суворих проявів відсутності філософської культури є імпульс на прийняття лідером та й будь-якою людиною неадекватних рішень, оскільки в їхній контекст не включається панорамне філософське бачення конкретної ситуації, незалежно від того, чи стосується воно масштабних, чи дрібних подій і справ” [9, с. 99].

Тільки чітке уявлення про філософію лідерства як цілісну систему та про її структуру як сукупність основних напрямків загальнофілософських ідей стосовно феномену лідерства здатне забезпечити бажаний рівень ефективності діяльності лідерів та їхнього впливу на інших людей. Тільки глибоке розуміння лідером основ філософії лідерства допомагає йому включати “панорамне філософське бачення” конкретних, передусім складних проблемних ситуацій. А без цього не варто й розраховувати на успішне їх розв’язання.

Аспекту філософії лідерства, який стосується її розуміння як своєрідної наукової дисципліни, притаманна така характерна риса як єдність і системна цілісність елементів її структури. Вона цілком закономірно впливає з онтологічного статусу лідерства як вкрай необхідного елемента життєзабезпечення соціуму, як організуючого першоджерела його успішного функціонування і розвитку, як ефективного механізму подолання пасивності й лінощів, притаманних більшості людей. Адже не випадкового ще І. Кант свого часу звертав увагу на те, що “лінь і боягузтво – ось причини того, що люди, яких природа давно звільнила від чужого керівництва, все ж охоче залишаються все життя неповнолітніми. І з цих же причин так легко інші привласнюють собі право бути їхніми опікунами” [2, с. 27].

Класик філософії дещо однобічно висвітлює корені лідерства. “Привласнюють собі право” бути лідерами поодинокі люди. Набагато більшою мірою лідерів

висуває відповідна спільнота, виходячи зі своїх власних потреб в належній організації спільної діяльності. Саме ці потреби виступають одним з основних чинників наведеної вище детермінації онтологічного статусу лідерства.

Розгляд другого аспекту філософії лідерства відкриває його тісний зв'язок з гносеологічними можливостями лідерства як специфічного саме з когнітивної точки зору феномену. Вони полягають в постійному вивченні лідером своїх підлеглих чи прихильників, послідовників з метою раціонального використання їхніх здібностей і креативного потенціалу. Водночас у процесі своєї діяльності лідер пізнає свої власні здібності та можливості, а також методи і прийоми ефективного розв’язання складних проблемних ситуацій. Тим самим він постійно навчається, розвиваючи й успішно реалізуючи в практиці діяльності свій лідерський потенціал.

Не менш важливим складником філософії лідерства з позицій розгляду другого аспекту слід вважати її аксіологічні характеристики. Наприклад К. Ходжкінсон в аналізі філософської проблематики лідерства виходив з його ціннісної домінанти. При цьому він підкреслював суб'єктивний характер цінностей та їхню істотну залежність від життєвого досвіду особистості лідера. Наш власний життєвий досвід, як і багаторічний досвід педагогічної діяльності у вищій школі, в тому числі з виявлення і цільового розвитку лідерського потенціалу студентів, свідчить про істотну роль їхніх життєвих цінностей у цих процесах. Ось чому формування і прищеплення їм системи гуманістичних цінностей постає важливим завданням освіти.

В загальній структурі філософії лідерства, у її розумінні як наукової дисципліни можна виокремити також феноменологію лідерства, його етику, телеологію та герменевтику. Надзвичайно важливу роль як для розвитку філософії лідерства, так і для забезпечення її позитивного впливу на практичну діяльність лідерів відіграють логіка, методологія та праксеологія лідерства. Кожен з цих структурних елементів філософії лідерства не тільки відображає відповідні цілі та функції

*ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНІВ
ЛІДЕРСТВА, УПРАВЛІННЯ ТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ОБ'ЄКТУ*

цієї філософії, але ще й підвищує рівень загальної та професійної культури лідера, сприяє максимальній реалізації його лідерського потенціалу. Їхній глибинний сенс, предмет і завдання дослідження вимагають додаткового системного розгляду.

З позицій порівняння двох зазначених аспектів філософії лідерства та їхнього розуміння лідерами доцільно навести результати опитувань 97 студентів денної та заочної форм навчання, які навчаються за магістерською програмою зі спеціальності “Публічне управління та адміністрування” Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут” перед викладанням їм навчальної дисципліни “Філософія управління” та після її вивчення. Програма дисципліни передбачала лекційні та семінарські заняття. При цьому студентам відразу було повідомлено про існування двох можливих аспектів розуміння сенсу філософії лідерства. Більш того, було наголошено на плюралізмі думок і поглядів, притаманному сучасній філософії. Метод опитування було обрано через можливість отримати розгорнуту, докладну відповідь на досліджуване питання, а також з метою виявлення достовірних результатів стосовно досліджуваного аспекту.

Перше опитування бажано вказувати час проведення опитування показало, що практично кожному респондентові притаманне досить розмите уявлення про цю філософію. Його певною мірою можна вважати тим чи іншим варіантом того, що ми у цій статті вкладаємо у сенс першого аспекту філософії лідерства. Опитування потенційних лідерів після вивчення дисципліни засвідчило, що приблизно дві третини з них (65 осіб) сприймають сенс філософії лідерства у першому її аспекті, хоча тепер їхнє уявлення стало більш чітким і пов'язаним з сутністю самого феномену лідерства у його соціально-філософському контексті і зі шляхами забезпечення його ефективності. Третина ж студентів (32 особи) висловили своє розуміння сутності філософії лідерства у другому аспекті та показали добре знання її загальної структури, призначення й сенс, цілі та завдання основних елементів філософії лідерства. Цікаво, що 16 осіб вважають свої знання структури філософії лідерства та сенс її компонентів проявом загальної культури лідера, який не має практичного значення для його діяльності (рис.1)

Рис. 1. Співвіднесення кількості прихильників першого та другого аспектів феномену філософії лідерства серед студентів за результатами опитування

Розглянутий приклад свідчить, що запропоноване розмежування сутності й сенсу поняття філософії лідерства за двома аспектами відображає реальний стан цієї філософії. Воно сприяє кращому й більш повному розумінню сутності самого феномену лідерства як лідерами, так і

дослідниками цього феномену. На наше переконання, воно збагачує систему філософських знань й допомагає при визначенні цілей підготовки лідерів та їхнього досягнення в процесі освіти.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у

даному напрямку. Отже, істотне поширення лідерства й постійне зростання його ролі у забезпеченні належного функціонування і розвитку суспільства вимагають зі всією необхідністю філософського осмислення його сенсу і сутності як надзвичайно важливого і складного феномену. Це осмислення зумовлює потребу побудови такого специфічного конструкту, як філософія лідерства.

Специфікою філософії лідерства постає її об'єктивне існування як однієї з прикладних галузей цілісної системи філософських знань і водночас як її суб'єктивного сприйняття й розуміння кожним конкретним лідером та її інтерпретації ним у вигляді світоглядних позицій, поглядів і підходів до вибору життєвих цінностей, розуміння своєї місії та діяльності, спрямованої на її ефективну реалізацію. Система його поглядів і переконань безпосередньо стає джерелом впливу на його прихильників і послідовників, на інших людей.

Обидва зазначені аспекти філософії лідерства у свідомості кожного конкретного

лідера можуть тією чи іншою мірою співіснувати та взаємодіяти між собою, або взаємно сприяючи один одному, або конфліктуючи залежно від рівня освіченості й загальної культури та культури філософського мислення цього лідера. Характер цієї взаємодії відповідним чином позначається на діяльності лідера, на його взаємовідносинах з людьми та на досягненні ним життєвого успіху, на ефективності та результатах його діяльності. Водночас ця взаємодія здатна плідно впливати на особистісний розвиток і культуру лідера.

Щодо питання визначення кола характеристик філософської позиції лідера відносно розуміння й оцінки ним своєї місії, цілей і сенсу своєї діяльності та шляхів, засобів забезпечення її належної ефективності, то вони повинні стати предметом подальших досліджень. Доцільним уявляється також вивчення сутності, змісту і призначення основних компонентів філософії лідерства та можливості їхнього впливу на професійну компетентність та особисту культуру лідера.

Список літератури:

1. Ананченко М. Ю. Введение в философию и практику лидерства / М. Ю. Ананченко // Федеральное агентство по образованию, гос. образоват. учреждение "Помор. гос. ун-т. им. М. В. Ломоносова". – Архангельск: Поморский университет – 2005. – С. 276

2. Кант И. Сочинения в шести томах / И. Кант // Под общ. ред. В. Ф. Асмуса. А. В. Гульги, Т. И. Ойзермана. Философское наследие. Акад. наук СССР. Ин-т философии. – М.: Изд-во "Мысль". – 1966. – Т. 6. – С. 743

3. Котляров И. В. Социология лидерства / И. В. Котляров // Теоретические, методологические и аксиологические аспекты. – Минск: Беларуская наука – 2013. – С. 343

4. Кудряшова Е. В., Ананченко М. Ю. Ценности лидерства и лидерство ценностей: лидерство как предмет социально-философского анализа /

Е. В. Кудряшова, М. Ю. Ананченко // – Архангельск: ПГУ. – 2004. – С. 296

5. Нестуля О. О., Нестуля С. І. Основи лідерства. Наукові концепції (середина ХХ – початок ХХІ ст.) / О. О. Нестуля, С. І. Нестуля // Навч. посіб. – Полтава: ПУЕТ – 2016. – С. 375

6. Пономарьов О. С. Феномен лідерства у просторі соціальних цінностей / О. С. Пономарьов // Щоквартальний журнал "Теорія і практика управління соціальними системами" – № 3. – 2015. – С. 93 – 101

7. Романовський О. Г., Пономарьов О. С. Парадоксальна природа харизматичного лідерства / О. Г. Романовський, О. С. Пономарьов // Щоквартальний журнал "Теорія і практика управління соціальними системами". – № 1. – 2017. – С. 5 – 16

8. Сморгалова Л. В., Ходжкинсона К. "Философия лидерства" / Л. В. Сморгалова, К. Ходжкинсона // Труды Братского государственного университета.

Серия: Гуманитарные и социальные науки – 2009.

9. Стрижко В. А. Лидер XXI века и философия / В. А. Стрижко // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. – Філософія. – Вип. 46 (2). – 2016. – С. 9 – 102

10. Суханов В. Р. Ценностные теории лидерства как предмет социально-философского анализа. / В. Р. Суханов // Дис...канд. филос. наук: 09.00.11. – М.: РГБ – 2005. – С. 162

11. Clinton, J. R. (1992), “A Personal Ministry Philosophy: One Key to Effective Leadership”, Altadena. CA.

12. Downton, L., Rebel, Jr. (1973), “Leadership Commitment and Charisma in Revolutionary Progress”, N.Y.; London: The Free Press, p. 384

13. Fairholm, G. (1991), “Values Leadership: toward a new philosophy of Leadership”, N.Y.: Praeger, p. 243

14. Follett, M. P. (1995), “Prophet of Management”, Boston: Harvard Business School Press, p. 422

15. Hodgkinson, C. (1983), “The Philosophy of Leadership”, N.Y.: St. Martin’s Press, p. 247

16. Hogan, R., Kaiser, R. (2005), “What we know about Leadership?”, Review of General Psychology, no.3, pp. 169 – 180

References:

1. Ananchenko, M. Yu. (2005), “An introduction to the philosophy and practice of leadership”, Federal'noe agentstvo po obrazovaniju, gos. obrazovat. uchrezhdenie “Pomor. gos. un-t. im. M. V. Lomonosova”, Arkhangel'sk: University of Maritime Studies, p. 276

2. Kant, Y. (1966), “Works in six volumes”, pod obshh. red. V. F. Asmusa. A. V. Gulygi, T. I. Ojzermana, “Filosofskoe nasledie”, Akad. nauk SSSR, In-t filosofii, M.:Izd-vo “Mysl”, t. 6, p. 743

3. Kotliarov, Y. V. (2013), “Sociology of leadership”, “Theoretical, methodological and axiological aspects”, Minsk: Belarusskaja nauka, p. 343

4. Kudriashova, E. V., Ananchenko, M. Yu. (2013), “Leadership values and values

leadership: leadership as a subject of socio-philosophical analysis”, Arkhangel'sk: PGU, p. 296

5. Nestulia, O. O., Nestulia, S. I. (2016), “The basics of leadership”, “Scientific concepts (middle of XX - beginning of XXI century)”, Navch. posib., Poltava: PUET, p. 375

6. Ponomar'ov, O. S. (2015), “The phenomenon of leadership in the space of social values”, Schokvartal'nyj zhurnal “Teoriia i praktyka upravlinnia sotsial'nymy systemamy”, no 3, pp. 93 – 101

7. Romanovs'kyj, O. H., Ponomar'ov, O. S. (2017), “The paradoxical nature of charismatic leadership”, Schokvartal'nyj zhurnal “Teoriia i praktyka upravlinnia sotsial'nymy systemamy”. no. 1, pp. 5 – 16

8. Smorkalova, L.V., Khodzhkynsona, K. (2009), “Leadership Philosophy”, Series: “Humanities and Social Sciences”, Proceedings of Bratsk State University.

9. Stryzhko, V. A (2016), “Leader of the 21st Century and Philosophy”, Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody: “Filosofiiia”, vol. 46 (2), pp. 9 – 102

10. Sukhanov, V. R (2005), “Value theories of leadership as a subject of social and philosophical analysis”, Dys...kand. fylos. nauk: 09.00.11, M.: RHB, p. 162

11. Clinton, J. R. (1992), “A Personal Ministry Philosophy: One Key to Effective Leadership”, Altadena. CA.

12. Downton, L., Rebel, Jr. (1973), “Leadership Commitment and Charisma in Revolutionary Progress”, N.Y.; London: The Free Press, p. 384

13. Fairholm, G. (1991), “Values Leadership: toward a new philosophy of Leadership”, N.Y.: Praeger, p. 243

14. Follett, M. P. (1995), “Prophet of Management”, Boston: Harvard Business School Press, p. 422

15. Hodgkinson, C. (1983), “The Philosophy of Leadership”, N.Y.: St. Martin’s Press, p. 247

16. Hogan, R., Kaiser, R. (2005), “What we know about Leadership?”, Review of General Psychology, no.3, pp. 169 – 180

Стаття надійшла до редколегії 12.03.2020